

Formy a metody výuky

Umět

- Řídit auto
- Rozebrat karburátor
- Orientovat se podle hvězd

Jak si vybrat metodu výuky?

Doporučuje se přihlížet zejména k následujícím kritériím:

- výchovně vzdělávací cíl hodiny
- obsah učiva
- věkové a individuální zvláštnosti žáků (včetně složení třídy)
- osobnost učitele
- materiální vybavení a organizační podmínky

Průměrné aktivní a pasivní epizody v procesu učení

Trvání hodiny	„Prime-time“		Pasivní epizoda	
	Celkem minut	Počet % z celkové délky času	Celkem minut	Počet % z celkové délky času
45 min	33	75 %	12	25 %

Rozložení	Prime time	Pasivní	Prime time
45 min	1. – 21.	22. – 33.	34. – 45.

Průměrné aktivní a pasivní epizody v procesu učení

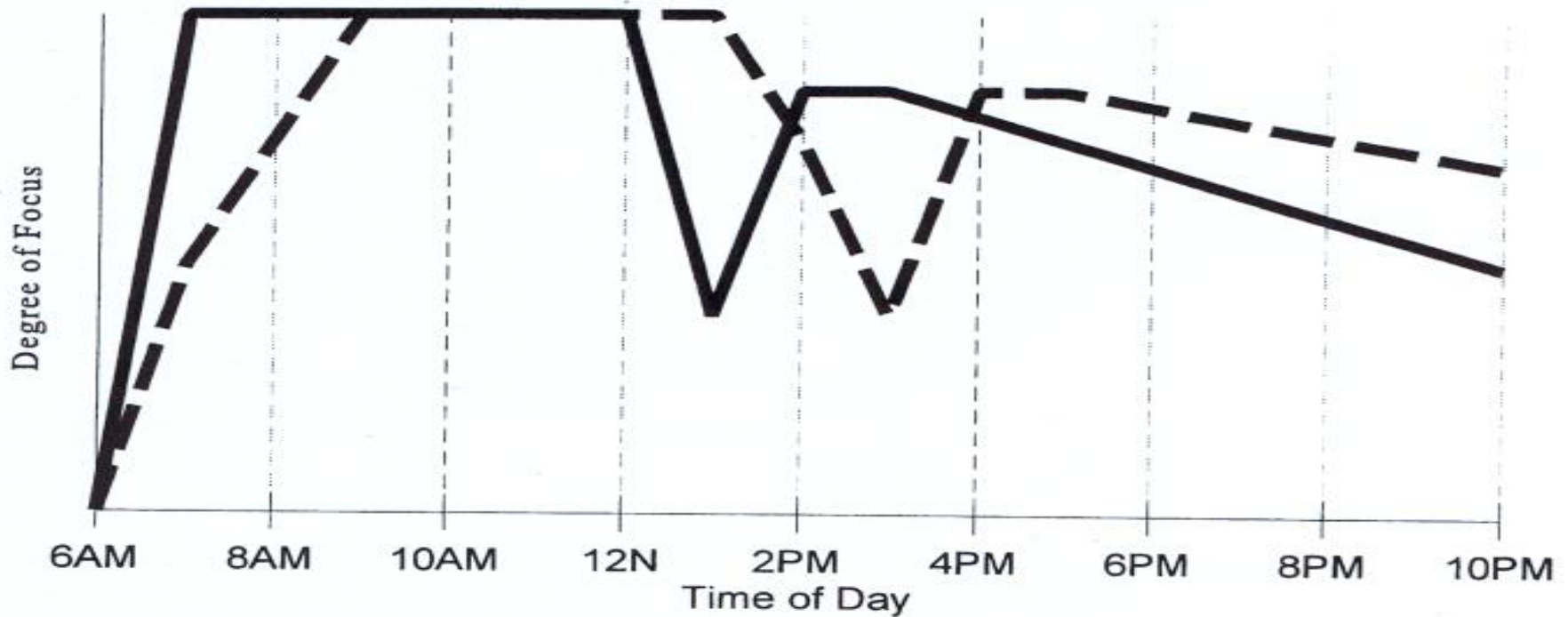
Trvání hodiny	„Prime-time“		Pasivní epizoda	
	Celkem minut	Počet % z celkové délky času	Celkem minut	Počet % z celkové délky času
90 min	56	62 % ↓	34	38 % ↑

Rozložení	Prime time	Pasivní	Prime time
90 min	1. – 28.	29. – 62.	63. – 90.

Denní rytmus

CIRCADIAN RHYTHMS

The Psychological/Cognitive Cycles

— Pre/postadolescent (Y1)

- - Adolescent (Y2)

90 %

Učení
druhých

75 %

Činnost

50 %

Skupinová
diskuse

30 %

Demonstrace

20 %

Audio-vizuální

10 %

Čtení

5 %

Přednáška

Pyramida
učení

Důsledky pro výuku

- Redukovat pasivní učení (učení je výsledkem přemýšlení)
- Redukovat čtení bez interpretace
- Zvýšit počet komunikačních kanálů pro učení
- Více učení pomocí několika smyslů
- Více aktivního učení se
- Více spolupracující, kooperativní a skupinové učení
- Více aktivit, které vyžadují aplikaci poznatků
- Více prostoru pro dialog studentů

Základní principy (1)

- Aktivní učení
- Učení faktů, termínů a konceptů
- Spolupracující učení
- Zodpovědnost učícího se
- Učit se o učení se
- Aplikace naučeného

Základní principy (2)

- Motivace, zájem, zapojení, radost a efektivní učení jsou spojené
- Učení spočívá v řešení problémů
- Pokus a omyl jsou významné součásti učení se
- Studenti musí být oceňováni za riskování
- Pozitivní a negativní zpětná vazba
- Učící se by měl zažívat úspěch během učení

Organizační formy výuky

- Individuální výuka
- Hromadná a frontální výuka
- Individualizovaná výuka
- Projektová výuka
- Skupinová a kooperativní výuka
- Týmová výuka
- Otevřené vyučování

Individuální výuka

- Nejstarší forma výuky
- Jeden učitel a jeden žák
- Jazyky, umělecké předměty, TV
- Chybí spolupráce mezi žáky
- Nákladná metoda

Hromadná a frontální výuka

- 16. a 17. století
- Snaha o ekonomizaci učení
- Výrazná role učitele
- Foucault *Dohlížet a trestat*
- Dodnes nejpoužívanější organizační forma

Hromadná a frontální výuka

Obsahuje tyto části:

1. Úvodní část (organizační zahájení hodiny, zápis do třídní knihy, cíl, motivace)
2. Opakování dříve probraného učiva
3. Výklad nového učiva
4. Opakování a procvičování probraného učiva, aplikace
5. Shrnutí a utřídění nových poznatků
6. Zadání a vysvětlení domácích úkolů

Výukový dialog

- 1.
2. Opakování dříve probraného učiva
3. Výklad nového učiva
4. Opakování a procvičování probraného učiva, aplikace
5. Shrnutí a utřídění nových poznatků
- 6.

Co to je dialogičnost?

- Vyučování interaktivní: střídají se repliky různých mluvčích
- Vyučování dialogické: scénář hodiny je otevřený myšlenkám a nápadům přicházejícím od žáků

Dialogické vyučování

Definice: Prostřednictvím komunikace a práce s jazykem stimuluje aktivitu žáků, podněcuje jejich myšlení a prohlubuje jejich porozumění (Alexander, 2006)

- Dominují vyšší kognitivní procesy.
- Žáci jsou angažováni.
- Scénář hodiny je otevřený.

Žánry komunikačních situací ve výuce

- Výklad
- Drilování
- Recitace
- Diskuse
- Dialog

Formy dialogického vyučování

- Tematická diskuse: vzájemná reaktivita nejméně tří účastníků; vztah k probíranému tématu; autentické otázky učitele.
- Produktivní dialog: otázky vyšší kognitivní náročnosti; lešení; rozvinutá evaluace; otázky učitele vycházejí z odpovědí žáků.

Tematická diskuse

U: takže Honzík dává přednost tady té teorii vědecké, co dál (*rozhlíží se po třídě*) ...

U: ... co třeba ty, Jardo?

Ž Jarda: Hmm, tak asi taky té vědecké...

U: Vědecké teorii, nebo od všeho trošku, nebo jak? (*dívá se na žáka*)

Ž Jarda: Ne, vědecké teorii...

U: Určitě.

Ž Jarda: Protože kdyby byl Bůh, tak někomu vyrve žebro a to pak bude bolet.

U: (*smích*) Dobře, takže to je tvůj názor. Co třeba ty, Katy? (*dívá se na Katku*)

Ž Katka: Asi taky té vědecké.

Tematická diskuse

- V nasbíraném materiálu (32 vyučovacích hodin) pouze třikrát v rozvinuté podobě.
- Přítomnost bleskových diskusí a protodiskusí (lapání odpovědi, hra na učitele).
- Hlavní obtíž zaznamenaných diskusních situací: nedostatečný důraz na racionální argumentaci.

Produktivní dialog

U: ... zkusíme vytvořit pro ty děti, jak jsme si řekli. Bude to trošku ten text rozsáhlejší. Z jakého důvodu bude muset být rozsáhlejší?

Ž Michal: Aby to pochopily.

Ž Katka: Protože každý ten termín budeme muset popisovat jinými slovy.

U: Tak, ano, budeme muset vysvětlit, vysvětlit některé termíny. Takže když si řekneme, když si necháme osnovu, osnova. (*píše na tabuli „Osnova“*) Tak, první. Co bude muset být první bod?

Ž Filip: Začátek.

U: Začali bychom to, tak spousta z vás už to řekla.
(*ukazuje do třídy*)

Ž Petr: Sluneční soustava.

Produktivní dialog

- Častěji se vyskytuje v situacích, kdy učitelé opouštějí učebnice a vytvářejí vlastní zadání.
- Hlavní obtíž představuje sémantický šum a neshoda na významech používaných termínů.

Dialogické vyučování jako náročná disciplína

- Problém kolektivnosti
- Problém reciprocity
- Problém podpůrnosti
- Problém kumulativnosti
- Problém účelnosti

Teoretický koncept dialogického vyučování je natolik idealizovaný, že je v praxi téměř nemožné mu dostat.

Výukový dialog

Typické chyby:

- Pauzy I, II jsou menší, než 3 vteřiny
- Otázky nejsou zaměřeny na vyšší kognitivní procesy
- Jsou vyvoláváni stále ti samí žáci
- Chybí explicitní zpětná vazba
- Nepracuje se s jazykem

Výukový dialog

Pravidla

- Učitel je arbitrem výuky
- Učitel dokáže pomocí poutavého výkladu zaujmout
- Učitel rozhoduje o tom, kdo bude hovořit
- Studenti se ptají, když něčemu nerozumí
- Standard dobrého výkonu

Individualizovaná výuka

- Daltonský plán
- Smlouva s učitelem
- Škola jako laboratoř
- „Daltonské hodiny“
- „Daltonský metr“
- Tři principy: zodpovědnost, samostatnost, spolupráce

Projektová výuka

Projektová výuka není

- Referát
- Seminární práce
- Vypracujte heslo Karel Čapek
- Domácí úloha
- Jednoduchý úkol
- Křížovka

Projektová výuka

Čtyři základní kroky projektové výuky

1. Zpracování záměru projektu

2. Sepsat plán projektu

3. Provedení projektu

4. Vyhodnocení projektu

PŘÍKLAD

Soutěžní debata

- Výměna názorů na předem dané téma
- Přesná pravidla
- Upoutání pozornosti žáků
- Pasivita žáka
- Neochota se na debatu připravit
- Jak ji hodnotit?

Kooperativní a skupinové učení

Je založeno na principu spolupráce při dosahování cílů. Výsledky jedince jsou podporovány činností celé skupiny a celá skupina má prospěch z činnosti jednotlivce. Základní pojmy kooperativního vyučování jsou sdílení, spolupráce a podpora

Kasíková 1997

Kooperativní a skupinové učení

Vhodné typy úloh

- Problémové úlohy
- Divergentní otázky
- Analýza, srovnání, syntéza, zkoušení, rozhodování, hodnocení, tvořivá práce
- Od strukturovaných zadání k méně strukturovaným

Kooperativní a skupinové učení

Kooperativní výuka je efektivní, když

- odměna za práci navíc
- každý žák má svoji zodpovědnost
- interakce tváří v tvář
- pozitivní vzájemná závislost
- úkoly mají více než jedno řešení
- reflexe skupinové činnosti

Příklady kooperativního učení

- Student Team: Achievement Divisions, STAD (Slavin 1994)
- Cooperative Integrated Reading and Composition (CIRC) (Stevens, Slavin, 1995)
- Jigsaw (Aronson, Blaney, Stephen, Silces, & Snapp 1978)
- Group Investigation (Sharan, Sharan 1992)
- Learning Together (Johnson, Johnson 1999)

Dramatická výchova

- Učení s využitím postupů divadla a dramatu
- Hraní rolí
- Incenace scének
- Fáze reflexe

Valenta, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008.

Zápis do sešitu

- Studenti jsou zticha
- Učitel má kontrolu
- Žáci mají jistotu
- Utřídění myšlenek, opakování
- Časově náročné

Metoda I.N.S.E.R.T.

Metoda práce s textem

(Interaktivní poznámkový systém pro efektivní čtení a psaní)

- Známa myšlenka: odškrtneme (fajfka)
- Nový poznatek: znaménko „+“
- Myšlenka, se kterou nesouhlasím: znaménko „-“
- Pojem, o kterém se chci dozvědět více: znaménko „?“

Práce s obrazem

- Návodné body
- Opakované sledování
- Krátké ukázky
- Ne celé filmy
- Pozor na spolehlivost techniky

Práce s počítačem

- E-learning (ELF)
- Digitální propast?
- Zábava x Deprivace
- Motivační faktor
- Časová náročnost

Metody

- Hladký přechod činností
- Ohraničení činností
- Symboly
- Rutinní jednání
- Explicitní zadání

Literatura k metodám

Kasíková, Hana. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 1997.

Valenta, Josef (eds.). *Pohledy. Projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: Ipos Artama, 1993.

Petty, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2004.

Valenta, Josef. *Učíme (se) komunikovat. Metodika komunikace v rámci osobnostní a sociální výchovy*. Aisis: Kladno, 2005.

Maňák, J., Švec, V. *Výukové metody*. Paido: Brno, 2003.